



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

7. De Cambijs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

doctrina S. Th. adeo sumpta sunt, ut si sigillatim allegatione fieret, omnia plena allegationibus essent) cuilibet in moralibus exercitatio facile ex omnibus satisfacere, ut omnes ueritatem cognoscant, quæ prima est ueritate. Cui honor & gloria sit ex hoc opus. *papa in S. Apollinare completo hodie, idest die 13. Iulii 1498. per infinita secula seculorum, Amē.*

Tractatus Thomæ de uio Caietani sancti Xysti de Monte Pietatis finit.

TRACTATUS SEPTIMVS,
De Cambiis in octo capita diuisus, ad
Dominum Andream Brixensem Bri-
xiæ priorem.

- 1 De tribus generibus cambiorum.
- 2 De opinionibus dicentium, in cambijs realibus esse mutuum.
- 3 De opinionibus dicentium, in cambijs realibus esse contractum permutationis.
- 4 De opinione singulari circa cambia.
- 5 De natura artis campforie.
- 6 Quomodo oporteat numismatum commutationes fieri ad hoc, ut rectitudo seruetur.
- 7 An talia cambia proposita sint uere cambia, et iustificata.
- 8 De alijs cambijs propositis ex parte accipientium cambia.



Oncessum mihi his diebus orium, uenerande amantissimeque pater, ad eundem promissum paternitati tuæ tractatum de cambijs, inuitans post auditos campfores, plerasque diuersorum de his opiniones, ac diuinam meditationem, ad scribendum tandem impulit. Tanta siquidem est rei huius obscuritas & inuolutio, ut in consuetudine non absque fautoribus, & inde doctoribus plurimis, modernis tamen sistentibus (antiquis siquidem proposita difficultas hæc non fuit) tacendum potius uideretur. Verum ubi plures dies lectioni meditationique iam dedissem, & infidelis promissionis reatus occurreret, diuina fretus ope, tria de cambijs tractanda censei. Discernenda sunt primo dubia a certis. Adducendæ sunt deinde opiniones aliorum de dubijs. Firmandum est demum quid uideatur de his sentiendum.

CAPVT PRIMVM.

De tribus generibus cambiorum.

Cambiorum modi quamuis multi sint, quo ad differentiam tamen certi uel dubii, trifariam ea diuidere sufficit. Quædam siquidem sunt, quorum iustitia clara est. Quædam uero, quorum iniustitia similiter aperta est. Et quædam, quæ an sint iusta, uel iniusta, in dubium inter doctores uertitur.

Iustificata siquidem sunt, quæ sunt in tribus modis. Primo, quum in cambio minuto campfor moderate lucratur secundum patriæ consuetudinem. Vocatur autem cambium minutum, cum campfor pro aureo ducato monetam dat consuetam in patria illa expendi, uel econuerso, aliquid minus dando, quam recipiat. Hoc enim continet naturalem equitatem, ex eo quod industria & opere campforis ratio habenda est. Quum enim cæterarum artium ministros liceat in commutationibus propriis laboris industriaque mercedem componere, campforibus, qui commutationibus numismatum de-

feruiunt, id quoque licere non est dubium. Propter quod non irrationabiliter id dicunt opinantes tale lucrum campforibus tantum licitum, ita quod priuatus homo si cambire debet ducatum aureum, nihil debet lucrari. Commutatio nanque numismatum patriæ non uagatur quo ad ualorem (quemadmodum cæteræ commutationes) sed determinata est, puta quod ducatus aureus ualeat duodecim marcellos. Et sicut in cæteris commutationibus æqualitatem uiolare iniustum est, ita in commutatione numismatum. Vnde nisi uel propter mercedem seruitii, non in numerando pecuniam ut quidam putant (quoniam contingit sepe minus numerare campforem, quam accipientem, & actus numerandi non est proprie mercenarius, sed solitus gratis concedi, ut usus libri, & numerationi campforis respondet numeratio dantis aliam monetam) sed in arte campforia, Reipublicæ ministrando, uel propter incommodum, quod quis incurreret ex ablatione talis generis pecuniæ a se, uel qualitatem numismatum (ut infra declarabitur) non licet plus in cambio minuto accipere, quam detur. Quorum nullum locum habet inueniunt saltem in singularibus hominibus, non campforibus. Secundo quum campfor moderate lucratur, ex eo quod Petrus habens certam summam pecuniæ Mediolani, dat eam campfori, qui faciat æqualem summam Romæ dari sibi uel alteri. Si enim ex hoc campfor mercedem exigit, iusta est exactio, campfor. n. translatoris in hac parte locum tenet, nec est æquum, ut merces suo feruitio subtrahatur. Tertio, quando campfor lucratur ex eo quod monetam alicubi minus ualentem congregatam transfert in locum, ubi plus ualeat. Hęc. n. est negotiatio numismatum: ex qua primo ortum habuisse uisus est campforia, ut uisus est in 1. pol. Et est licita sicut cæteræ negotiationes ad augendas opes licent.

Iniusta uero absque dubio cambia illa sunt, quæ his duobus modis sunt.

Primo, cum campfor lucratur, aut lucrari intendit, ex eo quod Petro egenti Mediolani dat certam summam pecuniæ sub nomine cambii de Lugduno uel Londris: & tamen secundum ueritatem ibidem restitutum faciendam utrinque scitur, siue fiant litera cambii, & non presententur, siue non fiant literæ. Interuenit siquidem hic manifeste solo nomine cambii & secundum rem mutuum cum lucro, aut spe lucrari, secundum quod diuersimode fit.

Secundo (& in idem redit) cum campfor, ut lucratur, dat Mediolani Petro egenti centum ducatos recepturus ab ipso Petro ibidem hinc ad mensentantum, quantum ualebunt tunc Venetiis: secundum cursum cambiorum decem libræ grossorum, quæ æquivalent centum ducatis regulariter, sed in cursu cambiorum Venetiis quandoque excedunt, & quandoque exceduntur. Hic enim secundum ueritatem est contractus mutui, Cambii nomine paliiatus, & sic cum spe lucrari contra illud Luc. 6. mutui date nihil inde sperantes. Et celebratur communiter cum probabili coniectura, quod erit ibi lucrari, qui communiter solent tunc ualere plus decem libræ grossorum, quamuis quandoque, sed raro minus ualeant, & propterea est hic usura. Nec potest excusari, nisi in casu in quo Petrus egeret illis centum ducatis, & campfor haberet in promptu uerum cambium agendum cum illis centum pro Venetiis illo modo, & ad instantiam Petri illos sibi eo pacto daret. Et hoc si contractus talis ueri cambii esset licitus, de quo infra erit sermo.

Dubia autem cambia, quædam sunt ex parte campforum,

porum, quedam ex parte accipientium cambia. A Ex parte quidem campforum sunt, quæ dupliciter fiunt; aut, s'appretian- do numisma extraneum, de quo restitutio fienda est, minus quam valeat communi- ter in loco ubi debet fieri restitutio: aut appretian- do numisma proprium quod datur, magis quam valeat communiter in loco, ubi restitutio debet fie- ri: ad hos enim duos modos, qui valde propinqui sunt: & in idem redeunt, omnia cambia sicca redu- cuntur pro quibuscunque locis fiant. Ad primum enim modum spectat cambium Lugduni in quo Petro indigenti marca auri, quæ communiter valet ibi 60. scutos, campfor Mediolani dat 60. scutos, nō secundum valorem scuti Lugduni, sed ibi commu- niter valet scutus 30. grossos, appretiat hic 28. & sic dat sibi tantam summam pecuniæ, quæ ascēdat ad 60. scutos ad rationem 28. grossorum pro scuto.

Ad secundum uero modum spectat cambium tam Londrense, quam Brugenſe. in quo Petro egē- ti Ianuæ dat campfor Ianuæ 1000. ducatos, non se- cundum ualorem ducati currentem Brugis aut Lō- dres, sed cum ibi ualeat ducatus 50. grossos, appre- tiatur Ianuæ 52. ita quod pro quolibet ducato tene- tur accipiens cambium restituere Brugis, vel Lon- dres 52. grossos. Cætera autem cambia ex parte cam- pforum similia sunt. Nec fiat uis si in istis exemplis uera quantitas monetarum non recitatur: quoniā exempla ponimus, ut addiscentes intelligant. Au- get autem cambiorum prædictorum ambiguitatē incerta temporis ratio. fatentur enim campfores, quod quanto tempus restitutionis est distantius, tanto minus appretiat moneta in primo modo, & tanto magis in secundo modo.

Ex parte autem accipientium cambia, sex modis variantur cambia secundum differentiam eiusdē, vel diuersā monetæ, & differentiam certi uel dubii aut accidentis lucri, hæc enim uidentur aliquam p- se differentiam in cambiis facere, Contingit primo modo quod Petrus dat Mediolani campfori cētū ducatos Florentinos aureos, & uult totidē florē- tinos Florentiæ. Contingit secundo, quod Petrus p- dictis ducatis uult Florentiæ monetam argēteam puta grossos florentinos, sed tot quodæquiualeant florentiæ ducatis 100. Florentinis aureis. Contingit tertio, quod Petrus pro dictis ducatis uult bonam monetam auream, uel argenteam florentiæ, secun- dum quod tempore solutionis (puta in nundinis) cam- bia ualebunt florentiæ. Et quolibet horum contin- git dupliciter fieri, simpliciter, ut propositum est, & cum adiuncto aliquo certo lucro ita, sicut Pet- rus uult non solum prædictos centum ducatos florentiæ modo dicto, sed ultra hoc uult sibi dari quatuor alios ducatos. Et quoniam de his nō prin- cipalis est quæstio, sed de illis quæ se tenent ex par- te campforis communiter, ideo de illis erit sermo diffusus, de istis autem in fine tract. dicetur. Et ne nugatio, aut æquiuocatio accidat legentibus, uocent̄ in sequentibus cambia nunc discutienda cambia realia, quamuis a multis cambia sicca, aut per lite- ras nuncupentur.

CAPVT II.

De opinionibus dicentium in cambiis reali- bus esse mutuum.

Q Voniā autem secundum diuersa præsuppo- sita diuersimode inueniantur doctores locu- ti de huiusmodi cambiis, & ex aliis principiis procedunt supponentes huiusmodi cambia mutui contractum sapere, & ex aliis procedunt negantes

hic mutuum interuenire, ideo sigillatim discuti- endæ sunt singulorum rationes.

Vnde eorum occurrunt primo opiniones, qui afferunt, aut suscipiunt contractus cambiorum rea- lium secundum ueritatem esse contractus mutui, licet cambia uocentur. Sunt autem contrariæ horū opiniones: dum quidam dicunt talia cambia esse iniusta & usuraria, quidam uero quod sunt licita. Et illi quidem, qui afferunt usuraria, licet multis ra- tionibus moueantur, hoc tamen habent pro fun- damento: quia usurarium est mutuum sub spe & pa- cto uerisimilis lucri, ut patet: constat autem omnes campfores spe lucri hęc cambia exercere, & iō- pacta supra dicta adicere, ut uerisimiliter lucrum euenire possit, quamuis non semper eueniat, ut ipsi met fatentur. Usurarium est igitur hęc cambia fa- cere. Quod autem uere supponatur hic esse mu- tuum, probant ex eo, quod contractus iste dat pecuniā quæ est inuendibilis cum translatione Domini, & recipit pecuniam, has autem esse constat conditio- nes ad mutui contractum sufficientes, muniturq; opinio hæc autoritate Gof. & Host. in summa de usuris, & Archiepiscopi floren. in 2. & 3. parte Sum- mę, ubi etiam dicit multos uiros doctos & timora- tos fuisse huius opinionis.

Accipientes autem mutuum hic esse, & tamē ab- que usura cambia fieri, fundantur super ratione in- teresse, & operarum locatarum. Et quo ad interesse quidem: quia etiam in contractu mutui licet serua- re se indemnem, constat autem quod mutuans Ianuæ centum ducatos aureos, damnum incurreret si Brugis restituuntur sibi totidē aurei, uel eis æqui- ualens ibi præcise. Tum quia plus daret, quam reci- peret, ex eo quod ducatus aureus plus ualeat Ianuæ, quam Brugis. Tum quia oportet ipsum subire ex- pensas delictorum pecuniæ, ut Ianuæ rehabear, ubi contractus mutui celebratus est. ergo licitum est æstimare ducatum aliquid plus, ut mutuans nul- lum damnum incurrat, & hoc, in istis cambiis acci- dit. Quo ad locatas uero operas, quia cum nullus debeat propriis stipēdiis militare, & campfor & mi- nistri publicæ utilitati deseruiant in opere licito in mutuis faciendis prædictis, consequens est quod propriam mercedem reportare debent, quemad- modum ministri Montis pietatis. Et quia industrie accidentis operi licito, ratio est habenda, aliquid et mercedis ei dari debet: quo fit, ut omnibus pensatis talis excreſcentia sit licita.

Sed reuera neutra harum opinionum ueritatem assequitur. Primæ enim fundamentum ruit, quā (ut infra patebit) hic non est contractus mutui. Secun- da autem & falsum assumit; & consequenter non loquitur. Falsum quidem assumit, dum dicit in his cambiis illud plus sumi, ut uideatur interesse, hoc. n. campfores testantur esse falsum, & dicunt quod nō ut damnum euitent, sed ut lucrentur huiusmodi cambiis insistant, & quod si accipientes cambia ob- ligarent se ad restituendum præcise quantum ac- cipiant in loco ubi accipiunt, ipsi non mutuantur, quia lucri causa artem hanc exercerent.

Et ex hoc patet, quod nec pro interesse stipen- dii ministrorum plus sumitur. Si enim campfores ex cambiis nihil aliud quererent, quam se seruare indemnes, cambia non ingrederentur, sed pecunias suas secum tenerent, aut aliter exponerent, ut ipsi- met testantur.

Consequenter autem non loquitur, quoniam non est licitum artem mutuatuiam in ciuitatibus exigere & ministros statuere, laborum industriaq;

ratione habita, inde etiam sustentatorum lucrum querere, quoniam hoc esset usurariam artem face re moderatam, vt patet. Ministris autem Mōtis pietatis quomodo & qualiter liceat mercedem reddi, & a quibus oportet reddi in tractatu speciali de hoc diffuse diximus. Hic autem satis sit nosse, & quod non est simile, quia in cambiis intenditur lucrum, & quod experientia teste non licet arte facere mutuatiam, ut operarum periculorum, & industriæ rationem habendo, plus forte recipiatur, unde ipse cum familia sustentetur, sicut in artibus & negotia tionibus licet. Est igitur usura in his cambiis, si con tractum mutui implicat. Propter q̄ Gof. & Host. sub mutui nomine casum tractantes (cum scilicet mutuatur: ut restituatur alterius generis monetarū spe lucri) usuram esse dixerunt.

CAP. III.

De opinionibus dicentium in cambiis realibus esse contractum permutationis.

Emersit ergo propter predicta forte aliorum opinio, dicentium in his cambiis non esse contractum mutui, sed innominatum, scilicet do ut des, vel si nominari debet, esse contractum permutationis. Et horum contrariæ quoque sunt opiniones aliis asserentibus hæc cambia licita, & aliis illicita. Et illi quidem, qui dicunt esse licita, studium suum adhibent non tam ad probandam eorum iustificationem, quam corū naturam extra mutui rationē esse. Et quamuis multiplicent rationes, ex tribus tamen conditionibus separant cambia hæc amutuis.

Primo ex periculo. Mutui enim natura periculū mutuatæ sortis in accipientem mutuum transfert: cambium uero reale, damni periculum campfori relinquit, si minus forte contingat accipere, ut quōdoque (licet raro) contingit.

Secundo ex diuersitate rei restituendæ & loci, nam mutui ratio exigit, ut eiusdem generis & boni tatis res restituatur, & ibidem. Nec iussit reddere æquiualens, aurum enim pro auro & triticum pro tritico restituendum est, & adducitur ad hoc text. iuris ciuili. ff. de sol. l. Paulus: In cambiis autem realibus sit permutatio monetarum diuersorum generum & in diuersis locis.

Tertio ex modo contractus, quia in cambiis realibus est uenditio uel contractus similis uenditioni, dum ducatus uenditur 52. grossis flandrensibus, & aestimatur vna moneta cum alia quod licere patet ex tra. de cens. cap. olim causam. & cap. cum canonicis, in mutuo autem nihil horum fit. Quum igitur contractus mutui non sit, sed permutatiuus & negotiatiuus, pro licito relinquitur, spes enim lucri in his non damnatur, & industriæ laborum, & periculorum, expensarumque ratio habenda est.

Dicentes uero cambia hæc nullo modo licere, & tamen mutuum non implicare, quamuis non in uenerim: ex dictis tamen ab his, qui absolute cambia hæc damnauit, aut dubitant illicita esse, triplex ratio colligitur. Prima ex eo, quod cambia hæc in fraudem usurarum introducta uidentur, cum permutationem monetarum campfor non intendat, sed necessitatibus indigentis nolens gratis mutuari, nomine, permutationis monetæ mutuum palliat, ut lucret, p̄sertim cū plerumq; cōtingat in eadem fieri moneta restitutiones, & hoc in cambiis infra Italiam & periculum, quod raro accidit, ponderandū nō sit in cōitaribus, que regulandæ sunt fm cōiter euenientia. Secundo ex eo, quod ratio temporis in contractu emptionis & uenditionis haberi nō po

test, in huiusmodi autem cambiis, vt patet in casu posito, quanto distantius est solutionis tempus, tãtò plus sibi solui pacifitur campfor. Tertio, quia etiam in contractu uenditionis, uendere plus quã nunc aut hic ualet, non est licitum, nisi plus uendens intendebat vsq; ad tempus illud seruare, vt in c. nauiganti. extra de vsuris. aut intendebat ad illum locū deferre, vt dicit Rayn. Inno. & Io. And. & Io. Cald. campfores autem non intendunt seruare. aut trās ferre pecuniam: sed paratam ad huiusmodi cãbia tenent. Quid de his sentiendum sit, in decisione manifestum erit. Nunc autem ad aliam properandū est opinionem.

CAP. V. IIII.

De opinione singulari circa cambia.

Post prædictas opiniones egregij cuiusdam doctoris in Theologia opinio singularis occurrit tenens huiusmodi cambia esse licita, & tria singulariter dicens.

Primum est, q̄ contractus iste, quem in nominatum uocant, nomen habet: quoniam ut S. T. dicit in secunda secunda, q. 77. negotiatio tripliciter fit, aut commutando res pro rebus, vt uinum pro tritico, aut res pro pecunia, aut pecunia pro pecunia: et quum primus contractus uocetur uulgo barato, secundus uocetur uenditio, &c. & tertius cambium, ita quod cambium est permutatio pecuniæ pro pecunia.

Secundum est, quod in cambiis non consideratur pecunia, vt pecunia, seu vt mensura est, sed ut res quãdam est. Constat enim secundum omnes utroque modo posse accipi pecuniam, vt patet de locantibus pecuniam ad ostentationem. Et quod campfores pecuniam ut rem considerent, ex S. Th. autoritate probat in secundo de reg. prin. dicētis, quod numisma potest accipi, ut in mensura, & ut quãdam res est, & hoc modo utitur eo campfor. Fabricatque super hoc fundamento doctor ille uendibilem esse pecuniam a campforibus, utpote rem quamdam, & eius pretia uariari sicut aliarū rerum, iuxta temporū locorumque diuersitates, &c.

Tertium est singularissimum, quod licitum est campforibus plus accipere, quando tempus solutionis dilatatum est. Distinguit siquidem accipere plus ratione temporis dilati dupliciter uno modo quod sola temporis dilatio excessum pretij operet & hoc dicit esse usurarium. Alio modo, quod res in dilato tempore considerata pretium augeat in commutationibus, & hoc dicit esse licitum. Et dat exemplum in emptionibus rerum in futuro assignandarum. Si quis enim hyme emit lanas assignandas sibi in uere, minus quam ualeant in hyme, eo quod lanæ tempore ueris creduntur minus ualitura, iuste emit: eo quod res in tempore illo supra pretium minuit. Si autem minus emeret, quia nunc anticipat solutionem, usuram committeret, quia propter solam temporis moram pretiū uariatur. Subditque, campfores non plus accipere ratione dilati temporis, sed ratione rei in dilato tempore consideratæ. Quoniam uerbi gratia, marcha auri soluenda in nundinis Ianuarii, non ideo minus emitur a campforibus Mediolani mense octobri, quam Nouembri, quia longius distat secundū tempus: sed quia marcha illa considerata in tali tempore, minus aestimatur communiter a negotiatoribus & magis in tempore proximiori. Et merito, ut dicit, quia cum negotiatoris finis sit commutatio lucrari, nec ideo emat, ut empta habeat, sed ut iterum commutet cum lucro, licitum est sibi considerare

siderare quāto tempore pecuniam occupatam in re empta tenere oportet, carius enim emitur quod cito distrahitur, quā quod longo oportet tempore retinere, ne pecunie mortuā teneantur. Signum autem, quod campiores non rationem tempori dilati, sed rei in tempore habeant, est quod non semper secundum temporis approximationē pretium creseit: sed quandoque instantibus nundinis contingit pretium minui, adeo ut minus vendatur tunc marcha auri in proximo assignanda, quam fuerit vendita tribus mensibus ante.

Sed hæc opinio (cum bona venia) multipliciter à veritate deficit, quamuis bono zelo ad veritatem accedere conetur. Primum in primis dictum secundum non consonat: quoniam nomina formaliter sunt præ intelligi oportet, ut 4. Met. tradit Arist. alioquin periret certitudo a locutione: quoniam extra formale significatum infinita sunt, ut ibidem dicitur. Unde si cambijs pecunia consideretur ut res, non ut pecunia, ut dixit, contractus iste non debet permutariis pecuniarum vocari: nec debet in tertio loco contractuum à S. T. doctorū reponi, sed primo.

Secundum deinde dictum verum non sonat, & S. Thom. verba male interpretari videtur. Verba si quidem eius in secundo de Reg. prin. cap. 14. sunt ista: Numisma quamuis sit mensura & instrumentum in permutationibus, tamen per se aliud esse potest: puta si consuetur, erit aliquid, videlicet aurum vel argentum: ergo semper non ordinatur ad permutationes. Et hoc etiam habet veritatem in alijs speciebus pecuniarum, imò amplius, ut in campforia, quæ non proprie ordinatur, ut sit mensura rerum venalium, sed magis ad permutationem numismatis. Ex quibus verbis non habetur: quod pecunia consideret à campforibus, non ut mensura, sed ut res: sed habent quod pecunia non utuntur campiores vsu primario: propter quem est inuenta, s. ut mensura seu pretium sit rerum venalium; sed vsu secundario, ad quem est translata, in quantum tamen pecunia, s. ut permutetur cum alia pecunia uterque siquidem vsus conuenit pecunie per se: & secundus campforius conuenit, ut infra patebit ex primo Politicorum.

Quid autem de tertio dicto sentiendum sit in decisione dicetur. Hæc igitur sunt quæ hæcenus de cambijs dicta sunt.

CAPVT V.

De natura artis campforie.

UT autem natura cambiorum vniuersaliter & facilliter percipi possit, tali ordine procedendum credimus, ut s. primò de ipsa arte campforia dicatur & quid sit, & quam licita sit: deinde de conditionibus requisitis ad eius actus rectitudinem tractetur: & demum ad cambia prædicta descendendo videatur, an artis sint campforia, & quid in eis licitum, aut illicitum est, objectiones factas soluendo. Sic enim de huiusmodi cambijs sermone completo, ad alia pposita procedi libere poterit. Principium autem ad declarandam campforiam artem oportet sumere ex primo Politicorum, eius uestigia sequendo.

Sciendum igitur inde est, quod rei vsus per se est duplex: s. proprius & communis: seu primarius & secundarius. Est autem proprius cuiusque, siue naturalis artificialis rei vsus ille, ad quem ex ipsa rei natura primo ordinatur, ut vestis ad vestitum, panis ad esum, vinum ad potum, &c. Communis autem siue secundarius est, quo res in quantum talis, alteri tamen à primo sine applicatur, ut commutatio re

A spectu calcei aut tritici, & aliorum huiusmodi. Calceus. nam venditur, in quantum calceus confidatur, non enim pro simplici pelle venditur: non tamen propter venditionē est calceus: sed propter calcationē: & sic de alijs. Quemadmodum ergo ceterorum, sic & numismatis duplex est vsus: ut ibidem dicitur. Primus est commutatio pro rebus venalibus necessarijs, s. ad vitam humanam, s. tritico, panis, aromatibus, &c. propter huiusmodi. n. commutationes numisma inuentum esse constat, dum ea quæ uni patriæ defunt, aliunde hēri non possent, nisi datis pro eis æquivalentib. & multum incommodi esset, res semper trāsferre æquales: ob hoc. n. aurum, argentum, & quicquid huiusmodi est facile portatile & utile statuerunt commutari reb. ad æquatum iri, & ppea numisma dicitur mensura rerum venalium. Refertur enim ad naturalia, ad vsum necessaria, ut mensura ad mensurata: propter quod character insignitum est, in testimonium qualitatis & potestatis: sicut & ceteris mensuris publicis consuevit signum imprimi, testans earum iustificationem. Secundus autem numismatis vsus est commutatio per alio numismate, ut ducati aurei pro carlinis. Nō. n. p hoc factum est; & tñ hanc commutationem subit, non intantum aurum aut æs absolute, sed in quantum numisma, ut cōtinua experientia docet. Orta autem videtur hæc commutatio ex inæqualitate numismatum, dum vel ad suppleendam rei naturalis æqualitatem, ad numisma maius paruula numismata addebantur, vel habenti maius minora erant commodiore, aut econuerso. Lucrum autem ex numismatum commutatione primo quidem, ut philosophus quidem dicit, casu euenisse videtur, dum accidit aliquid puta aureū numisma, plus alicubi æstimari, sicque pro illo plura ærea dari ibi, quā dentur ibi, vñ ductū fuit. Humana deinde industria artificiosè circa huiusmodi numismatum commutationes lucri vias composuit: sicque ars campforia contexta est. Vñ nihil campforia est, quam negotiatio in commutatione numismatum: materia siquidem & actus & finis eius sufficienter in hoc explicantur, ut patet.

Quæuis autem a Philosopho campforia vituperetur, & ratione materie, quia tantum numismata tractat, a proprio numismatis vsu diuertens, & ratione finis: quia lucri gratia, quod sine caret, & utriusque simul: quia pecunie, ut instrumenta œconomica & politica habendæ querendæque sunt non propter se, sicut nec quodcūque aliud organum per se appetit. Si tñ ex hominis campforis sine honestetur (ut pote ad familiam, & status sui decentem sustentationem ordinata) licita est, quemadmodum, & alia negotiationes. Potest enim id, quod solitariae consideratione consonum non videtur, ex adiuncto sine honestum reddi, ut patet de hominis occisione, quæ absolute repellenda est: si tamen addatur propter iustitiam, &c. præcipienda est: sicut econuerso ars ex se honestissimum finem habens, ut medicina sanitatem, vituperabilis ex fine medicantium reddi potest, dum lucri causa medentur. Quum ergo experientia teste pateat, quod multa necessaria ciuitatibus plurimis deessent, nisi mercatores essent, & ipsi non commode possint absque cambijs negotia sua exercere, necessarium, & honestum est campforiam in ciuitatibus esse, non quatenus pure campforia est, sed quatenus œconomica, quæ ministra est, ut ex dictis patet. Et si campforia res nedum possunt seruare se indenes, sed etiam lucrari, & industrie rationem habere, quum negotiationi licite utili Reipublice illam apponant.

CA-

CAPVT VI.

Quomodo oporteat numismatum commutationes fieri ut reſtitudo ſeruetur.

Non ſolum autem oportet declarare quid reſtitudo cambiorum in communi exigit, ſed in ſpeciali quomodo in hoc, vel illo modo reſtitudo ſeruanda ſit, dicendum eſt, omiſſis tamē ſingularibus, quæ ſcientificatæ determinationi nō ſubſunt. Quum ergo cāpſoria circa commutationem numiſmatum uerſetur, neceſſe eſt iuſtitie cōmutatiuæ canones in ea ſeruari, ſicut & in cæteris commutationibus.

Ex quinto uero Eth. patet q̄ uniuerſalis regula commutationum eſt, ut ſeruetur æqualitas rei ad rem: ut, ſcilicet æquale ſit datum accepto & econuerſo, unde ſi commutatio numiſmatum iuſta eſſe debet, æqualis ualoris oportet eſſe commutanda numiſmata. Et quoniam hoc pluribus modis cōtingit ſeruari, ſc̄m differentiam numiſmatum, & locorum & temporum, iō poteſt æqualitate ſalua lucrū prouenire campſoribus. Quod quomodo contingat, uideri pōt, ſi prædictas differentias ſerutati fuerimus. Numiſma igitur cum ubique duplex eſſe cōſueuerit, ſc̄m expēdibile ibidem, & non expēdibile ibidem, contingit dupliciter cambium fieri. Aut dando numiſma expēdibile, pro non expēdibili, aut pro expēdibili. Et utrunque horum contingit dupliciter, aut dando numiſma melius commo dius, & magis amatum cōmuniter, pro minus bono, commo & amato, ut aureum pro argenteo uili, vel arceo, &c. ant eō uerſo. et quodlibet rurius horum poteſt fieri pro eodem vel alio loco, & ſimiliter pro eodem vel alio tempore.

Et quia ſimplicia priora, & certiora compositis ſunt, a primis inchoandum eſt, nulla locorum aut temporum diuerſitate admixta, ſed in ſola talium numiſmatum commutatione ſiſtēdo. Si igitur cōmutandum eſt unum numiſma expēdibile cum alio expēdibili, quācum eſt ex parte commutationis, oportet numiſmata commutanda æqualis ualoris eſſe, qm̄ utrumque lege aut conſuetudine certū habet pretium. Nec ſaluaretur in commutatione æqualitas, ſi ex aliqua parte exceſſus eſſet. Contingit tamen ex parte æqualitatis numiſmatum in ſe uel ordine ad campſorem, quod ſit hæc commutatio iuſta, numiſma minoris pretii absolute dando. ex hoc eſt quādo campſor dat bonam monetam pro mala non falſa: aut defectiua, ut ducatos aureos p̄ argenteis, quæ uix argenti nomen merentur. Tunc enim licet cāpſor det minus in aurea pecunia, quā accipiens det in illa moneta: æqualitas tamen ſeruatur ex eo, quod centum ducati in moneta tam uili, ut patet, ſi conſtanda eſſent numiſmata, & ex utilitate, quæ poteſt ex illis percipi in faciendo ex eis uafa, & ex utilitate expenſionis ſecundum locum & tempus: bona enim numiſmata quāuis antiqua aut extranea, libēter acceptātur: & ex periculo qm̄ male moneta, utpote exoſe facile poſſunt a principibus in expēdibiles reddi, & de facto in prouinciis bene ordinatis & non orbatis redduntur. Nec obſtat determinatio ualoris monetarum per legem, illa reſpicit numiſma, quo ad per ſe primum uſum eius, qui eſt commutatio pro uenabilibus. Lege ſiquidem vel conſuetudine ſtatuitur, quod aureus ducatus & nonaginta ſolidi in commutationibus ceco nomici & politicis æquiualeant, in qb. pecunia pro reb. cōmutant. Cōmutatio autem numiſmatū, arbitrio ſapientū iuxta eorū qualitatē, aut abundātiā, &c. dimittit, ut experientia reſtat. Similiter quoq; ſer

Fatur æqualitas, ſi quis commutans numiſmata minus dat pro eo q̄ danda à ſe numiſmata cōmodiora ſibi erant: ſicut et licet vendere rem carius, q̄ absolute ualeat, ex eo q̄ uendit commodior eſt. Unde habens ducatum aureum, ſi à uolente commutare paruum monetam pro illo, ſolidum unū exigit, q̄ ille ſibi commodior, non peccat. Qui tamen nō uult abſque lucro commutare ducatos lanuenſes pro aliis ducatis æquē pretioſis, & ſibi cōmodis, quia petēti cōmutationē cōmodiores ſunt lanuenſes ad deauranda ſua uafa, peccare uī, eo q̄ uendit alterius cōmodū. Et quia in iſtis non ex campſorū expenſis aliquid plus accipitur, ſed aliunde (ut patet) ideo cuiuslibet ex iſtis cauſis licet in hm̄ōi cambiis minus pecuniæ dare, quā accipere. Campſori autem ultra hæc licitum eſt in cambio minuto (etiam ſi meliorem & commodiorē, quā det accipiat) aliquid plus accipere propter expenſas, &c. ut ſuperius dictum eſt.

H Si autem fiat cōmutatio numiſmatis expēdibilis pro nō expēdibili, notabile pōt inde lucrū prouenire: ex eo quo d non ſolū haberi pōt ratio materiæ & commodi, ſed et extraneitatis: qua ſit, ut tales pecuniæ in tali commutatione multum à numiſmatis ratione declinantes, quāſi ut res quædā commutare. Duplici enim exiſtente pretio numiſmatis (ſcilicet inquantū eſt talis res, puta aurū, & inquantū numiſma) & ſecūdo excedere primū, ex hoc q̄ aliqua pecunia alicubi in expēdibilis eſt numiſmatis pretium ibi perdit, magiſq; ut res quædā commutata uenit: quā tñ campſor in locis, ubi numiſmatis pretium obinet, procuras habere ipſam cōmutando, multū lucrari poteſt. Et qm̄ pretia rerum prudētis arbitrio relinquuntur, erit in hac commutatione æqualitas ſeruanda, penſata quantitate extraneitatis, & aliis conditionibus, ut ſapienter determinabit.

I Loci autē differentia tripliciter pōt oībus prædictis cōmutationibus admitti. Campſori. n. exiſtente & dante ſuas pecunias Mediolani, & recipiente alias alibi, aut contractus commutationis ſit pro Mediolano aut pro alio loco, ubi accipiēs cambium habet pecunias (puta Lugduno) aut pro utroque ſimul.

K Si contractus ſit primo modo, ſ. Mediolani & Mediolano, tñ cū accipiēs cābiū ex ui talis contractus teneat Mediolani dare pecunias, quas cōmutat, nulla diuerſitatis locorū rō habēda eſt, ſed tanquā cambiū manuale agēdū eſt, eorū, q̄ ſupra dicta ſunt, rōnē habendo. Ex eo tñ q̄ accipiēs cābiū uult ſe liberare ab obligatione, & onere & periculo deuchēdæ pecuniæ ex loco ubi hēt Mediolanū, & cāpſor uult hæc ſubire, licitū eſt mercedē exigere. Sed hoc potius ad contractus locationis, & cōductionis ſpectat, q̄ cābij: & ideo iuxta corū canones reguletur, ſi accidat. Quod tñ rarō credo euenire. Si uerō contractus ſit ſecundo mō, ſ. Mediolani quidē, ſed pro Lugduno, tunc nulla Mediolani rō habēda eſt: ſicut nec in contractu emptionis, quo abſentes merces p̄ loco, in quo ſunt, emuntur. Oportet. n. loci ſicut & tēporis pro quo contractus ſit, rōnem habere, non in quo ſit, ſi pro alio loco aut tpe tñ contractus ſit, ut nunc proponitur. Et hoc ſiue certificecur Mediolani cōmutatio cōiectando uerifiſimile pretiū loci, pro quo ſit, Et quāuis talis modus cambiū nūquam forte fiat, fieri tamen poſſet hoc modo, quod Petro habenti Venetiis Venetā monetam, & egētī Mediolani centum ducatis, campſor Mediol. det 100. ducatos aureos

aureos recepturus de illa moneta Venetiis tantū, quantum Venetiis pro illis commutator in cambio manuali, & non in cursu cambiorum, que fiunt pro locis distantibus. Sicut etiam triticū existens in villa emitur ab his, qui sunt in ciuitate tanti, quanti venditur in villa, vbi assignatur, & non quanti venditur assignandum Mediolani.

Si autem contractus fiat tertio modo, vt cōter accidit. s. Mediolani pro Mediolano, & Lugduno simul, tunc vtriusque loci simul, ac per hoc distantie eorum, periculorum expensarumque intercedentium adhibenda est ratio, sicut & in contractu emptionis. Constat enim, q̄ aromata Alexandrie, assignanda Ianue, empta atque soluta, vt Ianuam deuchantur, longe minus valent, quam si manualiter Ianue assignarentur, quia res conducenda à tāta distantia, cum tot periculis, & expensis, & c. lōge minor est Ianuensibus, seipsa conducta, & tot periculis expensisq; libera. Et hoc modo in contractu commutationis numismatum pro locis diuersis celebrato, numismata ipsa sic expedit, & oportet ad equare, vt loci conditiones in ordine ad alium locum ex vna parte computentur. Sicq; fiet, vt si centum ducatis aureis Mediolani, trecenti argentei Lugdunenses adæquarentur, Lugduni assignati ducenti, & nonaginta forte adæquantur, cōcurrentibus etiam alijs supradictis rationib; & forte pauciores. Vtiliora siquidem sunt conducenda cum periculis, & expensis, quam manualiter habita. Nec obstat, quod campfor Mediolanensis habet fratrem, aut factorem Lugduni, aut omnino erat Lugduni tantam summam pecunie expensurus pro alijs suis negotijs, hæc enim omnia per accidens se habent ad contractus naturam, in cuius æqualitate iustitia consistit. Quid enim ad cōtractus commutatos, in quibus æqualitatem rei ad rem fieri oportet, si ex industria mea, aut casu ego affines habeo in diuersis locis, aut ministros fere gratis inuenio, & exinde viarum ministrorumque expensas lucrans diues fit, dummodo rerum conditionib; pensatis æqua fiat cōmutatio.

De temporis autem differentia, bimestris tantum distinctio consideranda est. s. presentis tantū, aut futuri tantum, vtriusque enim simul ratio habita nullā diuersitatem pretij in commutationib; facit, vt infra patebit. Potest ergo in commutatione numismatum iuxta tempus contractus æqualitas sumi. Et hoc siue fiat manuale cambium, siue non, & siue in eodem loco sit æquiualens reddendum siue alibi, locorum tñ ratione habita. Vnde potest campfor dans aureos, & recepturus aliā monetam, vel e conuerso, certificare quantitatem reddendæ pecunie, ac si tunc manualis commutatio fieret. Potest & futuri temporis, quo. s. assignario reddendæ pecunie erit, rationem habere. Et hoc dupliciter, aut incerte cōmutationem relinquendo, vt. s. pro cētum aureis nunc datis teneatur accipiēs post duos menses dare tot argētos, quor post illos duos menses equiualebunt centum aureis, aut certificando commutationem, vt. s. habitu respectu ad futuras cōmutationes post duos mēses stabiliaur non commutatio commensurata illis, ita q̄ parū plus aut parum minus verisimiliter credantur cōmutāda esse talia numismata. Vt si creditor, quōd hinc ad duos menses, quum assignanda erit pecunia ab accipiente cambium mille aureis equiualebunt mille argentei, vel mille, & 20. potest ex nunc certificari commutatio, q̄ pro centum aureis datis teneatur accipiens assignare tunc mille, & decem,

A argenteos, siue plus, siue minus tunc cōtingat cōter assignari. Putent aut hæc ex alijs cōmutationib; Vt in cōtractu emptionis rei assignandæ futuro tpe manifestū est, & habetur expresse extra de vsuris c. Nauiganti, in secundo casu, in ista enim commutatione numismatum tempus assignandi numismatis attenditur. Nec aliquid plus, aut minus summi diximus, ex eo q̄ prius campfor sua numismata dat.

B Vtriusque autem temporis simul differentia nullam diuersitatem vñ in quibuscunque commutationib; facere, sicut vtriusque loci, qm̄ res in tēpore futuro danda non est deterioris conditionis ex hoc q̄ absens à præsentī, & reducenda ad præsens, sicut res in loco distantī ex hoc q̄ reducēda ad locum præsentem. Nec subiacer periculis, & expensis, industriae aut ministris, vt ad præsens s̄m tps fiat, sicut s̄m locum. Nisi quis dicat, q̄ subiacer periculo perditionis, quia potest mori debitor, aut interim pauper effici, & c. Sed hæc pericula pro nihilo in commutationibus reputari patet, tñ ex eo, q̄ aut tam rara sunt q̄ consilio non subiunt (vt de status deiectione dicitur infra tam breue tempus) aut talia sunt, q̄ etiam si acciderent adhuc tuti essent creditores, vt de morte, & huiusmodi patet. Tñ quia ex mutuis & alijs commutationibus, experientia teste patet, huiusmodi pericula non consideranda esse, non n. qui mutuat, aut vendit licite aliquid, plus

C exigit p̄p̄mōi pericula, q̄ in tps dilatione præsentī accidere vendēdo ad tps, aut mutuando. Et quia breuitas & prolixitas tps, differentie sunt tpsalis distancie, cōsequens est, q̄ nec in cābijs nec in alijs cōmutationib; ex quantitate tps aliqua cōditio rei cōmutandæ accedat p̄ se, ex qua possit vilior aut preciosior iuste estimari. Notanter dico per se quoniam p̄ accidens cōtingit res equalis bonitatis eodē tpe assignandas diuersa notabiliter habere pretia, & iuste, vt si triticum assignandū mense Iulij, Ianuario p̄cedente emere iuxta æstimationem eodē pretij assignationes tps futuri, & deinde mense Martij subditis exortis bellis credatur multo plus vendendū, fiet aliquid pretij pro eodē tpe ab alijs eumentibus, & si in mēse Maii cōtingebat bella augeri, aut spicas grandinib; p̄cuti, & si augebiter pretij pro illo tpe. Sed hoc non operatur tps prolixitatis, aut breuitas, sed enētus incidētes, ex qb; res æstimat vilior aut priosior, vt de se patet. Vnde singularis illa opinio, dicens, in commutationibus prolixitatis, aut breuitate haberi posse, nō ratione temporis, sed quia res in tempore prolixiore cōsiderata minus valet, & c. à veritate deuiat in hoc, qm̄ res nec ex eo q̄ in tempore, nec ex eo, q̄ in tāto tempore sumpta cōmutatur, æstimatur vilior aut priosior, sed ex tali euentu in tpe, puta bello, penuria, aut abundantia, & c. Ex hoc vero, q̄ pecunie diutius occupatæ sunt tenendæ in hac commutatione, res commutanda nec pretiosior, nec vilior communi pretio reddit, ut S. Thom. expresse dicit in secunda secundæ. q. 78. arti. 2. ad primum asserentes, q̄ mercator uendens rem aliquam ad tempus, non potest uendere plus communi pretio ex hoc, q̄ pecunias suas mortuas tāto tempore tenebit. Et si hoc licitum diceretur, iam usura non esset damnata in venditione ad tempus, & cetera. Quod autem merces carius emanatur, quæ carius commutandæ sunt, proposito non obstat, quoniam celerior uenalitas estimata, a maiori vsu, aut necessitate illius rei procedit. Res autem quanto magis necessaria, aut vsitata alicubi, tanto est ibi preciosior, & ideo merito ibi carius à primo venditur, & à mercatore

Opusc. Caiet. **Q** emi-

emittitur reuendenda. In rem igitur commutandam redundantem conditionem aliquam sub tempore, ex qua res committere pretiosior, aut vilior aestimetur, & non quanto tempore pecunia occupetur, commutationum natura pensat, quae aequalitatem rei ad rem exigit, sic longissimo ad iunctio tempore, ac si manualiter commutatio perficeretur. Propter, quod campforibus non licet mensurare tempus medium inter dationem, & acceptio- nem, aut rem seu pecuniam prolixiori tempore dandam vilius aestimare quamuis liceat in dando aequalitatem commutationi statuere, iuxta presentem aestimationem de futuri temporis commutationibus, quae secundum diuersos euentus temporibus diuersis varia est, sicut & in ceteris commutationibus.

CAPVT VII.

An cambia proposita, sint vere cambia, & iustificata.

Facile autem ex praedictis videre licet, an praedicti contractus a campforibus nuper inuenti, de quibus quaestio praesens est, sint vere cambia, & iuste fiant. Cum enim cambij contractus consistat in commutatione numismatum, & in propositis casibus nulla alia commutatio nisi numismatum fiat, consequens est, quod praedicti contractus ex sua forma vere cambia sint, diuersorum tamen graduum. Quadrifariam namque numismatum commutatio in huiusmodi cambiis fit. Aut totaliter, ut fit in cambio Burgenfi, & Londrensi, in quo totaliter alia est moneta data ab accipienda. Aut partialiter, ut fieri contingit, quamuis non semper in cambio Lugdunenfi, in quo marcha auri accipitur in tribus monetis, scilicet scutis aureis, & argenteis, &c. & contingit, quod dans dat etiam scuta. Aut quasi nihil, ut fieri contingit in cambiis infra Italiam, in quibus numisma datum ab accipiendo parum, aut nihil quandoque differt, propter proximitatem locorum, & communicationem in nummis. Aut omnino nihil, ut fieri contingit in Italia, & forte extra, quando nulla ratione habita qualitatibus numismatum, sed sola quantitate data, & accipienda pecunia in alio loco pensata cambium dicitur fieri, ut cum Petro habenti Romae pecunias suas, & egenti Mediolani centum ducatis campfor dat Mediolani mille ducatos pro mille, & decem. Verbi gratia assignandis sibi Romae.

Et in primis quidem tribus modis, cum commutatio numismatum semper interueniat, licet plus, & minus contractus cambij saluetur. In quarto autem modo, cambij nomen non nisi aequitudo saluari videtur: nulla siquidem ibi numismatum commutatio in pactum ducitur, manifeste patet, quod contractus commutationis numismatum non est, qui si manualiter fieret, nullam numismatum commutationem requireret, sicut nec contractus venditionis est rerum distantium ille, qui si manualis commutatio fieret, venditio non esset, ut patet. Constat autem, quod si campfori Mediolani pro datis mille, & decem ducatis, nulla esset commutatio numismatum, nisi quia alij numero essent dati ab acceptis, quod est extra propositum. Propter quod videtur, quod contractus iste mutui sit, sed cambij nomine palliatus ac per hoc non licet lucrari campfori ex eo, sed se ratum seruare indem-

nem, ut superius de mutuantiis pro locis remotis declaratum est.

Si quis tamen diligenter contractum contraheret, videbit, nec mutui, nec cambij proprie contractum esse, sed contractum quasi emptionis, & venditionis, per quamdam analogiam ad cambia pertinentem. Quamuis enim in contractu hoc numisma pro numismate non commutetur, commutatur tamen numisma praesens cum numismate distante localiter. Et humilissima in hac commutatione materialiter & ut res quaedam accipitur: commutatur enim, ut res tati praetii praesens cum se aequali distante, habita utriusque ratione loci. Constat autem, quod res distans a Mediolano vilior est Mediolanensis, seipsa Mediolani sita, propter expensas, & pericula, & cetera ad vendendum ipsam requisita: Vnde quemadmodum emittitur pecunia in nauifluctuante constituta, minus, quam absolute valeat, quia non emittitur in quantum pecunia, sed in quantum res tanti pretij sub tali periculo constituta, & sicut pecunia debita Ioanni a malo debitore emittitur a Petro minus, quam valeat, quia res est sub tali labore possidendi constituta, sic pecunia absens, in quantum res subiacens periculo & expensis delationis emittitur, minus, quam absolute in se valeat. Et propterea, nec mutui cambij contractus iste est proprie, & in propositis quodam modo reducitur, pro quanto res praesens, & res absens, quae commutantur, numismata sunt. Et, quia hic contractus per modum conditionis omnibus supra dictis adest, ideo pensandus est in ceteris.

Iustitia vere in his cambiis tunc erit, quando nec excessus fiet in aestimando, sed pensatis conditionibus numismatum ex qualitate, & distantia, & aliis ad rem faciendis, & industriae ratione habita, quae fieri commutatio. Seruabitur autem hoc, quando secundum communem estimationem commutatio regulabitur, aut sapientium in hoc arbitrium imitatum fuerit, nec temporis prolixitas aut breuitas pensabitur, sed semper in veri aestimatione pretij stabitur, siue cito, siue tarde pecunia assignanda sit. Si enim hoc defuerit, vltra est ratione impliciti mutui, sicut in venditione plus iusto pretio ad tempus. Si autem primum deesse contingerit, vltra quidem non est, sed iniustum lucrum, & restitutioni obnoxium, sicut quando res plus iusto pretio venditur. Vnde proposita cambia, si seruatis his duabus conditionibus necessariis ad iustificationem etiam cetera sunt commutationum celebrantur, iuste fieri possunt.

Ex his autem patet non licere campforibus, aduenientibus nundinis Brugenfis, vel Londrensis, debitori tunc ex accepto prius cambio dilationem solutionis concedere vique ad sequentes nundinas, & ex hoc plus recipere, quam prius deberet, aut pacisci sibi deberi: sicut in sequentibus nundinis cambia current, hic enim est contractus mutui cum spe lucri solo cambij nomine fultus, & prolixitatis temporis ratio manifeste habetur. Campforibus quoque pro Lugduno, vel alio loco, iuxta prolixitatem, aut breuitatem temporis medij inter dationem & acceptio- nem marcham auri, aut reddendam quamcumque monetam plus, & minus aestimantibus eterna ex hoc paratur damnatio, ut pote vsurarius.

Nota: si diligenter hoc in loco, quod sufficiens signum

signum iniusti contractus, nō est minus dare pro cambio multo interiacente tempore vsq; ad nundinas, & plus dare quādo proximā sunt nundinē, quoniam consuetudo hęc quamvis prima facie introducta uideatur pro habenda ratione tēporis medij, quo accipiens pecunias Mediolani redditurus in nundinis Lugduni utitur illis pecuniis acceptis: perpicacius tamen scrutantibus occurrit, q̄ consuetudo hęc introducti potuit propter inuentionem, aut non inuentionem campforū tenentium loca, quasi uenditorum: uel propter multitudinem, aut paucitatem eorum. Propter quod sciēdum est, q̄ in huiusmodi cambiis accipientes Mediolani pecunias pro assignanda marcha auri Lugduni in nundinis, qui sunt quasi uenditores marche auri absentis, loco & tempore communiter cū suo damno cambium hoc faciunt: scientes semp quantum damni ex tali uenditione incurrant. Ex hoc autem prouenit consequenter, quod nullus, simpliciter loquendo, inuenitur quasi uenditor in huiusmodi cambiis: sicut nec in quacunque alia commutatione, in qua certum est & uenditorem damnicari. Nec propterea censenda est illicita commutatio: quia scilicet uenditor nocumētum incurrit: quia dummodo res absens, uel præsens uendatur iusto pretio, contractus est licitus, quæcumque pars inde nocumētum incurrat. Ex hac quoque eadem radice, prouenit, q̄ tunc autem inueniuntur quasi uenditores in istis cambiis, quando mercatores egent pecuniis, & uolunt potius tales inire uenditionis contractus cum aliquo damno, quam a maiori lucro uel commodo abstinere, q̄ ex accepta pecunia paratum, uel acquirendum sperant. Vnde nisi esset huiusmodi indigentia pecuniarum cum intermedio tempore, quo negotiationibus suis p̄uidere ex acceptis pecuniis possent illi q̄ sunt quasi uenditores, nullus unquam inueniretur quasi uenditor in istis cambiis. Quemadmodum ergo tempus intermedium est occasio, q̄ inueniantur quasi uenditores, ita multum tempus intermedium est occasio multorum uenditorum communiter, & paucum tempus multorum emptorum. Ac p̄ hoc multo interiacente tempore, propter abundantiam uenditorum rationabiliter minus datur a solventibus, qui sunt quasi ementes marchas absentes, & modico interiacente tēpore, propter abundantiam emptorum plus ab eisdem quasi ementibus soluitur. Adeoque dicuntur abundare quandoque emptores propter nundinās, ut nihil lucrentur, immo cum damno suo cambium faciant, quia non inueniuntur uenditores, & hoc contingit quando friget negotiaria ars. Vnde cum contractus cābiorum huiusmodi abstracta ipsa temporum differentia liciti sint, ut ex dictis & dicendis patere potest, & hęc temporis differentia damni non possit: quia predicto modo saluari potest, restat q̄ si pensata loci absentia, &c. alias iuste fiat talis numismatum commutatio iniusti iudicari non debent contractus tales. Quod si plenius uis conspiciere, sige lanas uel quamlibet aliam rem absentem loco uendi, & emi in huiusmodi contractibus. ut debis enim claris ueritatem: quoniam cum numismatum commutatio tractatur inter nummos hinc & inde mēs posita, semper ad mutui contractus declinare conuenit. Vtrum autē de facto moderatum sit lucrū, q̄ ex huiusmodi cambiis reportatur, scientifice nō subest decisione, quæ ad singularia non descendit. Illud tum ratione cōsentaneum uidetur, quod moderatum censendum sit lucrū, quod commu-

nis consuetudo approbat, ut scilicet cambia fiant, Secundum quia tunc currunt pro locis illis communiter. Pensanda autem diligenter & applicanda subtiliter hęc sunt pro cambiis Bruges, & Londres, &c.

Nec obstant prædictis rationes ad propositum in tertio capitulo adductæ. Falsum siquidem supponit prima, quod cambia fiant in fraudem vsurarium: imò pro communi bono mercatorum sunt introducta. Nec ex eo, quod Petrus non mutaret pecuniam qui commutare propter spem lucri est paratus, peccat: quoniam nec opus, nec intentio deformitatem continet, quia non tenetur ad mutuum, & iustis commutabilibus vacat.

Secunda uerò ratio concludit, non illicitos contractus, sed illam temporis conditionem non posse apponi sine vsuræ vitio sicut etiam in uenditione ad tempus.

Tertia autē cambia hęc nō subtiliter scrutatur, quia campfor ementis rem in futuro assignandam magis, quam uendentis rem conseruandam, aut transferendam locum tenet in utroque modo cambij: quoniam et in secundo modo uideatur uēdere ducatum ex hoc, quod æstimat ipsum quinquaginta duobus grossis, secundum tamen ueritatem, emit tot grossos Flandrenses Brugis assignandos vno ducato. Illa siquidem estimatio ducati cōcurrit ibi, ut modus computandi facilius quantitate ducatorum, & glossorum commutandorum, & non ut ducati uenalis pretium. est autem interpretatio hęc merito admittenda, ex eo quod ipsi contractum realis, seu ueri cambij dicunt se facere, qui tali modo interpretandus est, ut iustitiam contineat: cambij siquidem nomen sensum hunc admittit. Quid ergo de cambiis his & de recitatis opinionibus sciendum sit, ex dictis manifestum est. Nunc ad reliqua cambia ex parte accipientium proposita transeamus.

CAPVT VIII.

De alijs cambiis propositis ex parte accipientium cambia.

Reliqua igitur in fine primi capituli proposita cambia examinando, distinguendum uideatur, & dicendum quid de facto sit, & quid possit fieri: Aliter siquidem hęc cambia fieri ex eorum uerbis percipitur, aliter fieri posse.

Considerando ergo q̄ sit, omnia illa cambia ex parte non campforū, sed Petri dantis pecuniam campfori alibi sibi assignandam, iniusta esse uideatur, per se loquendo: cum enim campfor non accipiat pecuniā à Petro in fauorem sui, sed Petri cui assignanda est alibi, nulla æquitas censet campforē ex hoc damnum aliquod pati. Pateretur autē in his cābjijs damnum ad minus duplex. Primum est, q̄ seruitium suū, quo pecunias Mediolani acceptas Florentiæ, perinde ac tuto delatas assignat, irremuneratū remanet, & tñ seruitiū mercenariū est. Secundum est, q̄ plus dat aut dabit campfor, ut sperat Petrus, q̄ acceperit, qm̄ ducati Florentini minus ualent Mediolani, ubi dant campfori q̄ Florentiæ, ubi assignant. Vñ campfor, si se indēne quo ad hoc seruare dēt, dēret mittere eos Florentiā, & sic expensarū dānū maius incurrere: alioqn̄ expēdēdo eos extra Florentiam, constat, quod plus dat, quā accepit. Et hoc duo in tribus primis modis locum

Opusc. Caicta.

Q 2 habent:

habent: in alijs autem tribus in quibus ultra F prædicta Petrus vult quatuor ducatos ultra illos centum.

Tertium damnum campfori adiungitur. Dixi huiusmodi homines exigunt hæc à campforibus, vt dicitur, propter vsum pecuniæ, cum dant, in tempore medio à datione vsq; ad assignationem. Dicunt enim campfori. Tu lucraberis cum his pecunijs interim, & negotijs tuis eas accommodabis, & propterea volo, & ego aliquid commodi. Sicque lucrum ex industria campforis non ex pecunijs proueniens iniuste pensando lucrari voluit non absque vfura. Dixi autem, per se loquendo, quoniam per accidens contingit, absq; culpa hæc fieri, vt in tertio casu quibusdam videtur, si Petrus ex abusione mercatorum, & campforum nescire potest quantum ducati sui Florentiæ valent, & sic egens pecunijs suis ibi, coniectat iustum pro ut cambia valebunt tunc: non ex spe lucri, & sic cum consueverint ad primam petentium vocem campfores seruitium suum gratis impendere, ne forte volentes transferre pecunias cambii contractum secum velle inire deposcant, & sic æqualem promittunt Florentiæ summam pecuniæ, videtur posse transire. Quamuis enim hoc faciant campfores propter vsum pecuniæ, quia tamen eorum seruitium in his onerosum non est, quia omnino omittunt pro alijs negotijs, & cambijs, & ministris soluunt, parum, & consuetum pro nihil haberi, videtur sicut de vfu libri in pignus dati, Sanctus Thomas dicit.

Si autem de cambijs his loquamur, vt fieri possunt, quia scilicet Petrus postet emere Mediolani à campfore centum ducatos Florentinos assignandos Florentiæ, vel commutare numismata, attendente qualitate numismatum, & distantia locorum (vt de contractibus campforum dicimus) tunc omnia cambia prædicta iustificari possent: quoniam contingit interdum centum, & duos emi albi centum, vt ex dictis patet. Nec obstat, quod Petrus non intendat pecuniam absentem præsentem facere, sed potius præsentem absentem, quoniam ex industria Petri hoc prouenit, quod absentaturus pecuniam suam, exponit eam tali commutationi numismatum, aut contractus emptionis rei assignandæ in illo loco, ut sic ubi damno suo transfuset eam simpliciter, per talem negotiationem transferat cum lucro. Nec est hæc industria damnabilis tamquam in fraudem inuenta, sed laudabilis, tamquam adiuuentia viarum iustarum, & utilium simul, unde Prouerb. capit. undecimo dicit. Simulator decipit amicum suum, iusti autem liberabuntur scientia, Et quoniam multos contingit esse volentes transferre pecunias suas de loco ad locum, & audientes alio ex huiusmodi translatione lucrari saltem propter varietatem monetarum, & nescientes distinguere contractum simplicis translationis ab huiusmodi contractibus commutationum, & confuse intendentes licite lucrari non ex usu pecuniæ quam dant campfori, sed ex cambio, ex quo credunt alios lucrari non videtur, quod isti sint damnandi, sed in meliorem partem eorum potius contractus sint interpretandi. Ex hoc enim, quod ex cambio dicunt velle lucrum iam contractum, quem nesciunt se velle inire, insinuare videntur: præsertim si arguant, ideo se hoc lucrum velle, quia si ipsi campfores e-conuerso contractum talem cum eis facerent, ma-

ius lucrum exigerent. Ex hoc enim iam manifeste patet, quod contractus campforios supradictos inire intendunt, & tanto iustius, quanto mitius, quam campfores. Accedit ad hæc, quod non videtur verum, quod de facto communiter volentes suas pecunias transferre cum lucro, dicant se hoc pro usu pecuniæ velle: sed forte aliqui mali sunt hoc dicentes, vel (quod verius puto) verba illa ignoranter à quibusdam dicuntur, erudentibus rationabilem causam assignare. Et si quidem ignorantes assignantes huiusmodi rationem, intendant contractum cambii inire, propter hoc lucrum referre quamuis in ratione assignanda errent: iniustum tamen non faciunt. Sicut si quis credat se in contractu uenditionis, & emptionis licite lucrari propter tempus, quo pecunias suas occupatas tenet, & tamen non uendit, aut emit, nisi iusto pretio. Signum autem ad cognoscendum, qui sunt, qui hoc intendunt, potest accipi duplex.

Primum est, si in animo habent, nullo pacto usurarijs contractibus se immiscere: secundum vero est, si assignant aliam rationem tangentem contractum licitum, puta quod ita eis licere credunt, sicut campforibus. Et hæc de cambijs dicta sint. Mediolani in conuentione S. Mariæ Gratiarum, Anno salutis 1499. die 9. Decembris.

Hæc sunt pater uenerande, que mihi de cambijs sentienda uidentur, saluo semper omnium melius sentientium iudicio: Tu ergo perspicaci ingenio, quo polles, dicta scrutando pericege, & si notis rem parem feci omnipotenti Deo, diuorq; Thomæ gratiæ referantur: Si autem, da ueniam: ego enim secundum ingenio mihi præstiti vires, quod potui, feci, bene vale. Finis.

TRACTATUS OCTAVVS

De vfura, in sex quæstiones diuisus.

SUMMARIVM.

- 1 Num in vfura transfertur dominium.
- 2 Num mutans sub spe aliquid ultra sortem habendi, non aliter mutaturus, absque omni tamen conuentione sit vfurarius mentalis.
- 3 Num vfurarius mentalis teneatur ad restitutionem.
- 4 Num omnia bona vfurarij, sint obligata eis à quibus vfura extortæ sunt.
- 5 Num altero herede vfurarij non potente restituere, alter teneatur in solidum.
- 6 Num quando licet petere dampnum lucri cessantis possit peti totum lucrum cessans.

QVÆSTIO I.

Vtrum in vfura transfertur dominium.

QVAERTVM, Vtrum in vfura transfertur dominium. Et videtur, quod sic. Primum, quia cum homo sit dñs rerum exteriorum per voluntatem, ex voluntaria translatione rei suæ in alterum, transfertur dominium: sed accipiens mutuum sub vfuris voluntarie transfert plus forte in alterum, ergo. Si dicatur, quod vfura solutio nõ est simpliciter voluntaria, & ideo non transfert dominium. Contra, Voluntarium mixtum quale est in vfuras, est voluntarium simpliciter